

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi indeksiehdon käytöstä vuosia 1998 ja 1999 koskevista työ- ja virkaehtosopimuksissa

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi määräaikainen laki indeksiehdon käytöstä työ- ja virkaehtosopimuksissa. Työ- ja virkaehtosopimukseen, jotka on uudistettu 27 päivänä marraskuuta 1997 allekirjoitetun neuvottelutuloksen ja sen mukaisesti solmittavan tulopoliittisen sopimuksen mukaisesti, saataisiin ottaa mainitun sopimuksen mukainen indeksiehto. Muutoin indeksiehdon otta-

minen työ- ja virkaehtosopimukseen olisi edelleen kiellettyä.

Lakiehdotukseen sisältyvät myös indeksikiellon noudattamisen tarkastusta ja valvontaa koskevat säännökset.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu.

PERUSTELUT

1. Nykytila ja ehdotetut muutokset

Voimassa olevan indeksiehdon käytön rajoittamisesta annetun lain (1222/1994), jäljempänä indeksiehtolaki, mukaan indeksiehdon tai muun siihen verrattavan sidonnaisuuden ottaminen sopimukseen on pääsääntöisesti kielletty, jollei lailla toisin säädetä. Siten ei muun muassa työ- ja virkaehtosopimukseen voida sisällyttää ehtoa, jolla palkat tai ansiot sidotaan hintojen, palkkojen, ansioiden tai muiden kustannusten kehitystä kuvaavaan muuttujaan. Laki on määräaikainen ja voimassa vuoden 1998 loppuun.

Työmarkkinajärjestöjen 29 päivänä syyskuuta 1995 tekemään talous-, työllisyys- ja työmarkkinapoliittiseen sopimukseen sisältyy indeksiehto, joka sallittiin lailla indeksiehdon käytöstä vuosia 1996 ja 1997 koskevissa työ- ja virkaehtosopimuksissa (1309/1995), jäljempänä vuoden 1995 indeksiehtolaki.

Työmarkkinajärjestöjen 27 päivänä marraskuuta 1997 allekirjoittamaan neuvottelutulokseen koskien tulopoliittista sopimusta vuosille 1998—1999 sisältyy indeksiehto.

Jotta uudistettaviin työ- ja virkaehtosopimukseen voitaisiin ottaa indeksiehto, ehdotetaan säädettäväksi laki indeksiehdon käytöstä työ- ja virkaehtosopimuksissa siten, että se mahdollistaa indeksiehdon ottamisen tulopoliittisen sopimuksen mukaisiin työ- ja virkaehtosopimukseen.

Ehdotetun lain 1 §:n 1 momentti vastaa työ- ja virkaehtosopimusten osalta indeksiehtolain 1 §:n 1 momentin sisältöä. Esimerkiksi palkkojen sitominen jonkin toisen alan palkkakehitykseen olisi kiellettyä.

Pykälän 2 momentin mukaan olisi kielletty myös sellainen indeksiehto tai muu siihen verrattava välitön tai välillinen sidonnaisuus, joka sisältyy sopimukseen, jonka tarkoituksena on 1 momentissa säädetyn kiellon kiertäminen. Tällä on haluttu ehkäistä sellaisten sopimusten tekeminen, jotka asiallisesti ovat työ- tai virkaehtosopimuksia mutta joille on annettu jokin toinen nimi.

Ehdotetun lain 2 §:n mukaan työ- ja virkaehtosopimukseen, jotka on uudistettu työmarkkinoiden keskusjärjestöjen 27 päivänä marraskuuta 1997 allekirjoittaman neuvottelutuloksen ja sen mukaisesti solmitun tulo-

poliittisen sopimuksen mukaisesti, saataisiin ottaa mainitun sopimuksen mukainen indeksiehto. Jos työ- tai virkaehtosopimus ei ole tulopoliittisen sopimuksen mukainen, indeksiehton ottaminen sopimukseen ei näin ollen olisi sallittua.

Tulopoliittiseen sopimukseen sisältyy seuraavanlainen indeksiehto. "Mikäli kuluttajahintaindeksin (1995=100) nousu joulukuusta 1997 lokakuuhun 1998 ylittää 2,6 prosenttia, palkkoja korotetaan ylitettä vastaavalla määrällä 1.1.1999 tai lähinnä sen jälkeen alkavan palkanmaksukauden alusta.

Kuluttajahintaindeksin nousu lasketaan kaksidesimaalisista pisteluvuista. Indeksien nousu pyöristetään yksidesimaaliseksi muutosprosentiksi. 0,4 prosentin suuruisia tai sitä pienempiä korotuksia ei kuitenkaan makseta.

Tulopoliittinen selvitystoimikunta toteaa kuluttajahintaindeksin muutoksen ja mahdollisen indeksikorotuksen suuruuden."

Selvyyden vuoksi 2 momentissa ehdotetaan, että tulopoliittisen sopimuksen mukaisesti uudistettuihin työ- ja virkaehtosopimuksiin ei sovellettaisi indeksiehtolakia. Tämä merkitsee, että sopimuksiin ei sovellettaisi muun muassa indeksiehtolain 4 §:ää, jossa annetaan valtioneuvostolle ja valtiovarainministeriölle tietyissä tapauksissa oikeus myöntää poikkeuksia lain kielloista.

Lain 3 §:ään ehdotetaan otettavaksi erillinen mitättömyyttä koskeva säännös, jonka nojalla kielletty ehto tai muu sidonnaisuus olisi mitätön.

Ehdotetun lain 4 §:ssä säädettäisiin työ- ja virkaehtosopimusten valvonnasta. Vuoden 1995 indeksiehtolain 4 §:n mukaan valtioneuvosto voi tarvittaessa asettaa erityisen valvontaelimen valvomaan lain noudattamista. Valvontaelimestä oli tarkoitus säätää tarvittaessa asetuksella. Kyseistä valvontaelintä ei ole asetettu eikä asetusta annettu.

Esityksessä ehdotetaan, että valtioneuvosto voisi asettaa tarvittaessa lautakunnan tai muun valvontaelimen valvomaan lain noudattamista. Mikäli tällainen valvontaelin asetetaan, tarkoitus on, että se koottaisiin niin sanotulla kolmikantaperiaatteella. Siinä olisivat näin ollen edustettuina työnantaja- ja työntekijäpuolen edustavimmat keskusjärjestöt sekä näistä riippumattomat asiantuntijajäsenet. Ehdotetussa 4 §:n 3 momentissa säädettäisiin valvontaelimen kokoonpanosta. Tarkoituksena on muun muassa varmistaa, että valvontaelimessä olisi sekä työntekijä- että työnantajapuolelta ainakin yksi virkaeh-

tosopimusasioihin perehtynyt jäsen. Työntekijäosapuolen edustajiksi määrättäisiin yksi edustaja kunkin kolmen tulopoliittisen kokonaisratkaisun allekirjoittaneen keskusjärjestön esityksestä. Valvontaelimessä noudatettavasta menettelystä säädettäisiin asetuksella.

Ehdotetun 5 §:n 1 momentissa ehdotetaan valvontaelimelle oikeutta tietojen saantiin sopimusten tarkastusta ja valvontaa varten. Pykälän 2 momentin mukaan valvontaelimellä olisi oikeus antaa sopijaosapuolille korjauskehotuksia samoin kuin vuoden 1995 indeksiehtolaissa.

Ehdotetun lain 6 §:n mukaan työ- ja virkaehtosopimuksen työnantajaosapuolen olisi kuukauden kuluessa lain voimaantulosta toimitettava valtiovarainministeriölle jäljennös sopimuksesta. Tämä varmistaisi sen, että tulopoliittisen sopimuksen mukaiset työ- ja virkaehtosopimukset ovat koottuina viranomaisen hallussa.

Ehdotetun 7 §:n mukaan valvontaelimen päätöksistä saisi valittaa korkeimpaan hallinto-oikeuteen. Asianosaisia velvoittavia valituskelpoisia päätöksiä olisivat 5 §:n 2 momentissa tarkoitetut päätökset. Ehdotettuun muutoksenhakutiehen on päädytty ensinnäkin sen vuoksi, että valvontaelin olisi valtiovarainministeriön hallinnonalalla oleva toimielin, jonka päätökset ovat sellaisia hallinnollisia päätöksiä, joista yleensä saa hakea muutosta hallintolainkäyttölaissa (586/1996) tarkoitetulla tavalla. Valituksissa saattaa olla kyse siitä, onko valvontaelin menettelyt hallintomenettelylain (598/1982) mukaisesti esimerkiksi asianosaisen kuulemisen ja esteettömyyden suhteen. Toiseksi valvontaelimen valituskelpoiset päätökset, vaikka koskisivatkin työ- ja virkaehtosopimuksia, saattavat koskea pelkästään indeksiehtolainsäädännön piiriin kuuluvia asioita. Asioiden kiireellisyiden vuoksi on päädytty ehdottamaan vain yhtä muutoksenhakuastetta, korkeinta hallinto-oikeutta, joka on myös vuoden 1995 indeksiehtolain mukainen muutoksenhakuelin.

2. Esityksen vaikutukset

Esitys liittyy tulopoliittiseen sopimukseen ja näin ollen esityksen vaikutukset ovat välillisiä ja ilmenevät tulopoliittisen sopimuksen taloudellisen merkityksen kautta. Mahdollisen valvontaelimen asettaminen lisää valtion menoja kokous- ja sihteeripalkkioi-

den ja mahdollisten muiden valvontakulujen vuoksi enintään 200 000 markalla.

3. Asian valmistelu

Esitys on valmisteltu virkatyönä valtiovarainministeriössä.

4. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Keskusjärjestöjen välisen neuvottelutuloksen mukaisesti solmituista työ- ja virkaehtosopimuksista tulee sopijapuolten toimittaa ilmoitus omille keskusjärjestöilleen viimeistään 11.12.1997. Tämän jälkeen on tarkoitus

vahvistaa neuvottelutulos tulopoliittiseksi sopimukseksi. Hallitus katsoo, että tämä esitys tulisi hyväksyä vain, jos neuvottelutulos on tullut riittävän kattavana hyväksytyksi liittotason neuvotteluissa.

5. Voimaantulo

Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan mahdollisimman pian sen jälkeen kun se on hyväksytty ja vahvistettu. Laki olisi voimassa 15 päivään tammikuuta 2000.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

indeksiehdon käytöstä vuosia 1998 ja 1999 koskevista työ- ja virkaehtosopimuksissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Kielletyt ehdot ja muut kielletyt sidonnaisuudet

Hintojen, palkkojen, ansioiden tai muiden kustannusten kehitystä kuvaavan indeksin muutoksiin perustuvaa indeksiehtoa taikka muuta siihen verrattavaa välitöntä tai välillistä sidonnaisuutta ei saa ottaa työ- ja virkaehtosopimukseen, jollei 2 §:stä muuta johdu.

Muuhunkaan sopimukseen ei saa ottaa indeksiehtoa taikka muuta siihen verrattavaa välitöntä tai välillistä sidonnaisuutta, jos sopimuksen tarkoituksena on 1 momentissa säädetyn kiellon kiertäminen.

2 §

Sallittu ehto

Työ- ja virkaehtosopimuksiin, jotka on uudistettu työmarkkinoiden keskusjärjestöjen 27 päivänä marraskuuta 1997 allekirjoittaman neuvottelutuloksen ja sen mukaisesti solmitun tulopoliittisen sopimuksen mukaisesti, saadaan ottaa tulopoliittisen sopimuksen mukainen indeksiehto.

Edellä 1 momentissa tarkoitettuihin sopimuksiin ei sovelleta indeksiehdon käytön rajoittamisesta annettua lakia (1222/1994).

3 §

Mitättömyys

Edellä 1 §:ssä tarkoitettu ehto tai muu sidonnaisuus on mitätön.

4 §

Valvontaelin

Valtioneuvosto voi tarvittaessa asettaa erityisen valvontaelimen valvomaan tämän lain noudattamista. Valvontaelimessä noudatettava menettelystä säädetään asetuksella.

Valvontaelimessä on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kuusi muuta jäsentä ja näillä henkilökohtaiset varajäsenet. Jäsenten ja varajäsenten tulee olla työ- tai virkasuhteisiin perehtyneitä.

Puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja näiden varajäsenet määrätään enintään tämän lain voimassaoloajaksi henkilöistä, joiden ei voida katsoa edustavan työnantaja- eikä työntekijäetuja. Jäsenistä kaksi määrätään työnantajayhdistysten edustavimpien keskusjärjestöjen, kaksi työntekijöiden ja toimihenkilöiden edustavimpien keskusjärjestöjen, yksi valtiovarainministeriön, kunnallisen työmarkkinalaitoksen ja kirkon sopimusvaltuuskunnan sekä yksi valtion virkamiesten, kun-

nallisten ja kirkollisten viranhaltijoiden palveluksessa olevien ammattiyhdistysten edustavimpien keskusjärjestöjen esityksestä. Kullekin jäsenelle määrätään henkilökohtainen varajäsen samalla tavalla.

5 §

Valvontakeinot

Työ- ja virkaehtosopimuksen sopijaosapuoli on velvollinen antamaan 4 §:ssä tarkoitetulle valvontaelimelle tietoja, joita tämä tarvitsee valvoessaan tämän lain noudattamista. Tiedot on annettava valvontaelimen asettamassa määräajassa, ja ne on annettava kirjallisina, jos valvontaelin niin vaatii.

Jos valvontaelin toteaa, että 1 §:ssä tarkoitettuun sopimukseen sisältyy mainitussa pykälässä tarkoitettu ehto tai muu sidonnaisuus, se voi velvoittaa sopijaosapuolet saatamaan sopimuksen lain mukaiseksi asettamassaan määräajassa.

6 §

Tiedonantovelvollisuus

Edellä 2 §:ssä tarkoitetun työ- ja virkaeh-

tosopimuksen työnantajasopijapuolen on kuukauden kuluessa tämän lain voimaantulosta toimitettava jäljennös sopimuksesta valtiovarainministeriölle.

7 §

Muutoksenhaku

Valvontaelimen päätökseen saa hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta siinä järjestyksessä kuin hallintolainkäyttölaissa (586/1996) säädetään.

8 §

Tarkemmat säännökset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan tarvittaessa asetuksella.

9 §

Voimassaoloaika

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 1998 ja on voimassa 15 päivään tammikuuta 2000.

Helsingissä 5 päivänä joulukuuta 1997

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Valtiovarainministeri *Sauli Niinistö*